



گزارش رصد فرهنگی (۴۰)

وضعیت مهاجرت ایران

گزارش «وضعیت مهاجرت ایران» به بررسی روندهای مهاجرت از ایران و مهاجرت به ایران می‌پردازد. در این گزارش به مسائل مهم حوزه مهاجرت اعم از آمار مهاجران، آموزش مهاجران حاضر در ایران، مسئله مادر ایرانی‌ها، سازمان ملی مهاجرت، نخبگان مهاجر در ایران و مهاجره‌راسی یا مهاجرت‌ستیزی پرداخته شده است.

چکیده آماری

در آخرین پیمایش ملی ۲۴/۶ درصد از ایرانیان گفته‌اند در صورت برداشته شدن موانع مهاجرت، ترجیح می‌دهند برای همیشه به کشور دیگری مهاجرت کنند. ما آمار دقیقی از تعداد ایرانیان خارج از کشور نداریم؛ آمار مهاجران ایرانی در کشورهای دیگر از ۸/۸ میلیون نفر تا ۴/۰۴ میلیون نفر گزارش شده است.

ایران رتبه ۵۴ مهاجرفرستی و رتبه ۲۳ مهاجرپذیری را در دنیا دارد. دانشجویفرستی ایران در سال‌های اخیر افزایش یافته و در حال حاضر ایران در رتبه ۱۷ دنیا قرار دارد، به علاوه دانشجویپذیری ایران نیز افزایش یافته و رتبه ایران به ۱۳ رسیده است اما در کل وضعیت ایران در شاخص رقابت‌پذیری برای جذب استعداد بدتر شده و رتبه‌اش از ۱۰۲ به ۱۱۲ تنزل پیدا کرده است. رتبه پناهجو فرستی ایران ۱۴، رتبه پناهنده فرستی ایران ۲۲ و رتبه پناهنده‌پذیری ایران ۱۰ گزارش شده است. بیشترین تعداد مهاجران ایرانی در کشورهای امارات متحده عربی، آمریکا، کانادا، آلمان و ترکیه هستند. ۵/۴ میلیون نفر مهاجر در ایران زندگی می‌کنند. تعداد دانش‌آموزان افغانستانی مدارس ایران در سال تحصیلی فعلی ۶۷۰ هزار نفر است.

مسائل حوزه مهاجرت

داده‌های مهاجران ورودی و خروجی

فقدان داده‌های قابل اتکا برای سیاست‌گذار در مسئله مهاجرت، منجر به ایجاد فاصله میان سیاست‌ها و واقعیت‌ها شده و فضا را برای کژنمایی‌های رسانه‌ای مساعد کرده است. از این رو داشتن یک نمای رصدی جامع از وضعیت فرهنگی، اجتماعی، امنیتی و سیاستی مهاجران مبتنی بر آمارهای رسمی، ضروری به نظر می‌رسد.

آموزش مهاجران حاضر در ایران

مهم‌ترین مسئله در ادغام فرهنگی-اجتماعی مهاجران در جامعه آموزش است. مسائل و مشکلات ذیل در نسبت با

آموزش دانش‌آموزان مهاجر در ایران وجود دارد:

(الف) اجرای سلیقه‌ای قوانین و آیین‌نامه‌ها در مدارس دولتی

(ب) عدم حمایت از مدارس خودگردان و سمن‌های فعال در آموزش مهاجران

(پ) فقر اقتصادی خانواده و اشتغال کودکان

(ت) نبود محتوای آموزشی متناسب با فرهنگ‌سازی پذیرش مهاجران

(ث) برخوردهای تبعیض‌آمیز با مهاجران در مدارس دولتی

(ج) محرومیت از خدمات آموزش رسمی و قرارنگرفتن در سیر درست جامعه‌پذیری موجب طرد مهاجران می‌شود که احتمال کج‌رفتاری را بالا می‌برد.

(چ) عدم‌اهتمام به مسئله آموزش دختران در جامعه مهاجر

همچنین با توجه به تفاوت هویتی-فرهنگی دانشجویان خارجی و دانشجویان مهاجر مقیم ایران که در مدارس ایران تحصیل کرده‌اند و با کنکور وارد دانشگاه شده‌اند، نیاز به بازبینی سیاست‌ها در رابطه با این دو گروه داریم. از سویی دیگر تعداد مهاجران تحصیل‌کرده در سال‌های اخیر در ایران روبه‌افزایش بوده ولی از چنین ظرفیتی برای ادغام جامعه مهاجر با جامعه میزبان غفلت شده است.

مسئله مادر ایرانی‌ها

توقف روند اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی و مردان خارجی نتیجه غلبه نگاه‌های امنیتی است و این عقب‌گرد تبعات فرهنگی اجتماعی عمیقی را در جامعه به جای خواهد گذاشت. اکثریت مادر ایرانی‌ها در ایران به دنیا آمده و بزرگ شده‌اند و تعلقات هویتی‌شان بیشتر به سمت مادر متمایل است. در حال حاضر ما با نسل دوم و سوم مادر ایرانی‌ها مواجه هستیم و در واقع این افراد در فرهنگ ایرانی پرورش یافته و فرهنگ ایران را با خود دارند اما ندان شناسنامه که مدرک هویتی افراد است، موجب شده است که:

(الف) در موقعیت‌های مختلف از خدمات شهروندی محروم شوند.

(ب) تبعیض و در پی آن طرد اجتماعی را تجربه کنند.

(پ) دچار سرگردانی هویتی شوند.

(ت) حتی پذیرش فرهنگی این افراد بین جامعه ایرانی دچار اختلال شود.

سازمان ملی مهاجرت

طرح فعلی سازمان ملی مهاجرت بر خلاف نمونه‌های موفق جهانی، از حوزه فرهنگ و مسائل پیرامونی آن غافل است و شاهد عدم پرداخت به برخی مسائل مهم و حتی بازگشت به عقب در بندهای آن هستیم:

الف) در این طرح به همه ابعاد مهاجرت پرداخته نشده است و مهاجرت‌های داخلی و مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور اصلاً دیده نشده است.

ب) شیوه‌های مختلف مهاجرت و انواع ویزا و اقامت در طرح این سازمان دیده نشده است.

پ) این طرح صرفاً تداوم وضعیت سابق و ارتقای اداره اتباع وزارت کشور به سازمان است.

ت) نسل‌های دوم و سوم مهاجران حاضر در ایران در این طرح دیده نشده‌اند و همچنان بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، با این افراد مانند نومهاجران برخورد می‌شود.

ث) رویکرد تنبیهی و جرم‌انگارانه بر طرح سایه انداخته است.

ج) درخواست و دریافت شهروندی خارجی‌ان در ایران دیده نشده و حتی قانون تابعیت مادر ایرانی‌ها نیز لغو گردیده است.

چ) مسئله مهم ادغام فرهنگی-اجتماعی مهاجران در جامعه ایران دیده نشده است.

ح) به پیوست رسانه‌ای مسئله از اساس توجهی صورت نگرفته است.

نخبگان مهاجر در ایران

نخبگان نقشی محوری در پر کردن شکاف‌های فرهنگی اجتماعی مهاجران و میزبانان دارند. توجه به طرح اقامت نخبگان خارجی با توجه به ابعاد فرهنگی آن ضروری است.

سرمایه فرهنگی مهاجران خارجی در ایران

آشنایی مهاجران با رمزگان فرهنگی جامعه میزبان و داشتن مهارت به‌کارگیری آن در فرآیند ادغام فرهنگی مهاجران امری ضروری است. به همین منظور توجه به اصل مشارکت فرهنگی مهاجران افغانستانی، مصرف فرهنگی مهاجران و همچنین نهادهای فرهنگی اجتناب‌ناپذیر است.

مهاجر هراسی یا مهاجرستیزی

متأسفانه به نظر می‌رسد احساسات ضد مهاجر در ایران وجود دارد که در موقعیت‌های مختلف ظهور و بروز آن تقویت می‌شود. نبود دستورالعمل‌های روشن رسانه‌ای و فقدان استانداردهای ضدیبیان‌های نژادپرستانه در نظام رسانه‌ای و فرهنگی ایران موجب شده تا رسانه‌ها با دادن اطلاعات غلط احساسات ضد مهاجر را تقویت کنند. از این رو نیازمند اتخاذ رویه‌های صریح سیاستی در این زمینه هستیم.